

DJOVČOŠ, Martin; MELICHERČIKOVÁ, Miroslava; VILÍMEK, Vítězslav. 2021. Učebnica tlmočenia: skúsenosti a dôkazy. Banská Bystrica: Belianum. ISBN 978-80-557-1903-0.

Kolektív autorov pod hlavičkou Univerzity Mateja Bela publikoval výsledky svojho grantového projektu KEGA 026UMB-4/2019 *Exaktná učebnica tlmočenia* v podobe „inej učebnice tlmočenia“, ktorou podľa vlastných slov autori reagujú na všetky doposiaľ napísané, kompilované a iné (rozumej neexaktné) učebnice tlmočenia.

Publikácia sa skladá z troch častí, ktoré sú však svojím obsahom určené značne odlišnému publiku. Túto nesúrodosť autori v úvode priznávajú. Pre nepredvídateľné obmedzenia spojené s pandemiou koronavírusu, vedúce k dištančnému vzdelávaniu, došlo k objektívnemu znemožneniu zavŕšiť projekt v jeho plánovanom rozsahu, konkrétne „realizovať dlhodobý výskum, v rámci ktorého by sme sledovali tlmočnicke výkony študentov počas dvoch (bakalári) respektíve počas troch (magistri) semestrov štúdia, (...) porovnávať výkony študentov prekladateľstva (experimentálna skupina) a učiteľstva (kontrolná skupina).“ V prípade úspešnej realizácie pôvodného projektu by azda nebolo potrebné rozšíriť materiál učebnice o tretiu kapitolu, venovanú konzekutívnemu zápisu a tlmočnickej etike, t. j. témam, ktoré s exaktnosťou pôvodne plánovaného výskumu nemajú veľa spoločného.

Prvá časť, zložená zo štyroch podkapitol a označená ako Skúsenosti, predstavuje prínosný didaktický manuál, dokonca až akýsi sylabický itinerár, určený pedagógom tlmočenia, prednostne potom tým, čo neprešli štandardizovanými kurzami konferenčného tlmočenia. Je to vcelku inšpiratívny text, opierajúci sa o množstvo presne zameraných cvičení, ktorých cieľom je o. i. názorne sprostredkovať študentom uvedenie si úlohy kognície v procese translácie pri tlmočení, inak povedané naučiť ich zvládnuť auditívny príjem a analýzu vstupného komunikátu, jeho transpozíciu, a následne oralizáciu v cieľovom kóde pod časovým tlakom a bez opory v jazykových databázach. Určite je treba oceniť fakt, že autori čerpali z vlastnej praxe, t. j. predstavujú *svoj vlastný* postup preverený na *svojich vlastných* študentoch. V rámci opísaných cvičení síce neprichádzajú s ničím úplne novým pod slnkom, ide o obdobu tréningu inferenčných, pamäťových, elokvenčných a ďalších schopností, prínosom však je ich systematické usporiadanie v súlade so zvyšujúcou sa latkou náročnosti. Zároveň sa akcentuje potreba previazanosti jednotlivých semestrov a teda aj (často absentujúcej) komunikácie medzi viacerými na procese výučby tlmočenia zúčastnenými pedagógmi. Autori sa delia aj o spätnú väzbu svojej pedagogickej aktivity: študentské denníky so sebahodnotením zapisovaným po každej hodine prinášajú potvrdenie uspokojenia z vynaloženého úsilia, čo je obojstranne motivujúce.

Druhá časť, pozostávajúca z troch kapitol a označená ako Dôkazy, popisuje výskum účinku (v prvej kapitole popísaných) tlmočnických cvičení a didaktických postupov, inými slovami, hľadá odpoveď na otázku, či aplikované cvičenia viedli k postupnému zlepšovaniu tlmočnických výkonov študentov. Táto časť má formálne podobu vedeckej štúdie, keďže ju sprevádzajú kalkulácie relatívnych počtov, grafické zobrazenia a kvantifikované diagnostikácie použitých textov. Ide teda o text určený prednostne pre translológov. Autori sa však pri zbere dát potýkali s problémom, ktorý sa v rámci zámeru realizovať daný výskum na pôde vzdelávacích inštitúcií vyskytuje bežne, a tým je nedostatočný počet respondentov pre štatistické (objektivizačné) vyhodnotenie výsledkov výskumu (a to aj napriek tomu, že v rámci aktuálnej situácie ide v prípade štúdia anglického jazyka o najpočetnejšie skupiny). Z pôvodnej skupiny 87 študentov v prípade povinného bakalárskeho predmetu (*Metodika tlmočenia*) bolo do výskumu zaradených 46 študentov, kým v prípade výberového (*Tlmočnicke cvičenia*) už len 6 zo 7. Podobne nízky počet študentov bol v magisterskom stupni pri povinnej voliteľnej predmete (*Konzekutívne tlmočenie*), ktorý si zapísalo 10 z 12 prihlásených. Pre možnosť širšej reflexie nám však absentuje relevantný údaj o objektívnej vstupnej úrovni študentov.

Metódami zberu dát boli: dotazník študenta, sebahodnotiaci formulár študenta, hodnotenia výkonu študenta jeho spolužiakmi, príp. iným nezávislým posudzovateľom (pedagógom), tlmočnický denník študenta. Ide teda dominantne o materiál, ktorý nie je dostatočne vyhodnotiteľný objektívne, no pre pedadogické účely celkom isto poskytuje cenný materiál. Treba však oceniť snahu o dôsledný anonymný a poctivý zber dát a vcelku kopiózny zozbieraný materiál (sumárne 1 342 vzoriek). Za pozitívny výsledok tohto sondovania možno ďalej určite považovať skutočnosť, že študenti uznávajú dôležitosť predchádzajúceho teoretického výcviku, keďže tento názor nie je (ba i medzi niektorými pedagógmi) translitológie všeobecne rozšírený. Ďalšou metódou výskumu bolo porovnávanie notačných podkladov s cieľom akcentovať výhody zápisu v cieľovom jazyku. Autori konštatujú naplnenie predpokladu o klesajúcej početnosti notácií vo východiskovom jazyku (z 39 % na 20,3 %), avšak už nie predpoklad o jej raste v prospech cieľového jazyka (z 10,2 % na 3,4 %), z čoho vyplýva záver, že v priebehu sledovaného obdobia sa zúčastnení študenti pri tlmočnickom zápise uchýlili väčšinou k metóde kombinácie svojich pracovných jazykov (z 49,2 % na 76,3 %). (Tu zrejme nesprávne zaokrúhľovanie spôsobilo, že sumárne percento východiskového stavu nedosahuje 100.) Zároveň z predmetného parciálneho výskumu vyplynulo, že metóda pojmovej mapy nebola študentmi vnímaná ako vhodnejší spôsob tlmočnického zápisu.

Z hľadiska prínosu predmetného výskumu čisto pre účely translitológie je zaujímavé skúmanie kvality výsledného translátu, čo je pomerne diskutovaná záležitosť v odbornej literatúre. Autori si stanovili nasledovné parametre kvality: formálne nedostatky (nesprávny začiatok, nedokončené vety, hezitačné zvuky, redundantné zvuky, opravy a repetície) a významové nedostatky (nefunkčné pridania, vynechania, negatívny posun). Nahrané tlmočnické výkony študentov boli prepisované prevažne manuálne, prípadne pomocou voľne dostupného softvéru (<https://dictation.io/speech> cez prehliadač Google Chrome). Autori objektivizovali kvalitu translátu na základe množstva správne pretlmočených informácií, ktoré vypočítali na základe propozičnej analýzy. V rámci trojkoľového porovnania početnosti správne pretlmočených informácií zaznamenali progres u 83% sledovaných študentov, na základe čoho autori skonštatovali efektívnosť aplikovaných cvičení. Hoci výskum simultánneho tlmočenia nebol z vyššie uvedených dôvodov realizovaný v súlade s pôvodným projektom, autori predsa len zozbierali aj nahrávky simultánneho tlmočenia, s cieľom experimentálne potvrdiť súvislosť medzi výkonmi v konzekutívnom a simultánnom tlmočení, čo však napokon realizovali iba na základe sebahodnotení študentov zo začiatku a konca semestra. Záverom druhej kapitoly autori konštatujú skutočnosť, známu pedagógom odboru *Preklad a tlmočenie* z dlhodobej skúsenosti aj bez explicitnej kvantifikácie: z prihlásených študentov sa za daných vstupných podmienok (absencia špecifických prijímacích skúšok) na profiláciu tlmočnicka hodí cca 10 %. Text prvých dvoch kapitol je napísaný prehľadne a zrozumiteľne, azda s výnimkou konštatovania na str. 123, kde zjavne došlo k zámene slova nedostatkov za slovo kritérií (*Analýza dosiahnutých výsledkov tretíakov ukázala, že v dôsledku aplikovaných cvičení [...] dokázali úspešne zredukovať väčšinu formálnych kritérií.*)

Na záver si ešte neodpustíme malú poznámku smerom k prehrešku, ktorý sa vyskytol v pomerne rozsiahlej použitej bibliografii: pre slovenčinu jestvujú platné postupy transliterácie z iných grafických systémov vrátane cyriliky, a v prípade odborného textu teda určite nie je namieste postupovať podľa iných vzorov (a nevyužívať diakritické znamienka v súlade s ich štandardným použitím v slovenčine).

Recenzentka

Doc. Mgr. Silvia Bondarenko Vertánová, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave

Filozofická fakulta, Katedra romanistiky

Gondova 2, 814 99 Bratislava, Slovenská republika

Email: silvia.vertanova@uniba.sk